

ภาคผนวก D

ตัดตอนจากบันทึกประจำวันของซิสเตอร์เบนิกญา บีมังก์ปี 1941-1945

บันทึกประจำวันของซิสเตอร์เบนิกญา บีมังก์เขียนขึ้นในช่วงปี 1941-1945 บันทึกส่วนใหญ่ได้ส่งไปให้ครอบครัวของเธอในฮอลแลนด์เมื่อปี 1947 และต่อมาได้รับการตีพิมพ์เป็นจุลสารโดยหลานของเธอ และได้ทำการแปลจากภาษาดัชช์ โดยซิสเตอร์คาร์อล มารี คีนีย์ และซิสเตอร์คอลลอเรส ยานซ์

ครอบครัวและมิตรสหายที่รัก

ฉันได้เริ่มลงมือเขียนบันทึกเมื่อต้นเดือนมกราคม 1941 ขณะที่อยู่ ณ เชียงใหม่ ด้วยหวังใจว่านี่จะเป็นโอกาสบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของชีวิตที่ฉันไม่เคยคาดคิดเลยว่าช่วงเวลาหกปีอันยาวนานจะผ่านพ้นไปก่อนที่จะลงมือเขียนสิ่งเหล่านี้ แต่การจะบอกเล่าถึงรายละเอียดทุกอย่างคงจะยืดยาวเกินไป ดังนั้นจึงจะหยิบเอาแต่เรื่องราวสำคัญเท่านั้นมาบอกเล่า...

ฉันเริ่มเขียนตรงหน้าสิบสองของสมุดบันทึกเล่มน้อย เมื่อวันที่ 23 มกราคม 1941

วันนี้ตอนอาหารเช้าคนรับใช้นำข่าวจากวิทยุมาบอกเล่าให้ฟังว่าพวกคาทอลิกทั้งหลายจะต้องระมัดระวังตัว ผู้คนเล่ากันว่าฝรั่งเศสซึ่งปกครองอินโดจีนอยู่ได้ทำลายพระพุทธรูป เสาเจดีย์ และกระทำการข่มขู่ยับยั้งพระภิกษุสงฆ์ ประเทศไทยได้ทำการประท้วงและกล่าวว่าหากฝรั่งเศสไม่หยุดการกระทำดังกล่าว ก็จะปฏิบัติต่อชาวคาทอลิกที่นี้จุดเดียวกับที่ฝรั่งเศสได้กระทำต่อชาวพุทธในอินโดจีน อันได้แก่จะทำลายโบสถ์และบังคับพวกคาทอลิกให้ละทิ้งความเชื่อของตน รายงานข่าวดังกล่าวบอกว่า พวกครูจะต้องได้รับอนุญาตให้สอนพุทธศาสนาให้แก่เด็ก ๆ ในโรงเรียน นั่นเป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องร้ายที่จะเกิดขึ้น

24 มกราคม

ครูไทยทั้งหมดถูกเรียกตัวไปประชุม คนยุโรปไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าร่วม ดังนั้นเราจึงอยากรู้เป็นอย่างยิ่งว่าเขาพูดคุยอะไรกัน พอเสร็จจากการประชุมซิสเตอร์พื้นเมืองสองคนซึ่งอาศัยอยู่ใกล้ ๆ ก็รีบมาหาเล่ารายละเอียดทุกอย่างให้ทราบ การประชุมครั้งนั้นกินเวลาสองชั่วโมงครึ่งที่ประชุมพากันสวดประมาทพระเจ้า โดยเฉพาะพระแม่มาลี รวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกประการ อันเป็นที่รักของชาวคาทอลิก ภายในเวลาสองวันคาทอลิกทุกคนจะต้องละทิ้งความเชื่อของตน ซึ่งถ้าหากปฏิเสธใครจะทำอะไรกับคนเหล่านั้นก็ได้ตามใจชอบ พวกเราล้วนตกอยู่ในความหวาดหวั่น

พรินซ์ มีเซ่ห้วงตนเอง แต่ห้วงพวกพระและนักบวชพื้นเมืองโดยเฉพาะพวกคนยากจน เฉพาะชุมชนคาทอลิกทั้งหมดในเชียงใหม่ล้วนเป็นคนทุกข์ยากทั้งสิ้น เราได้แต่สวดภาวนา ตกตึก ซิสเตอร์เหล่านี้ก็มาหาอีกครั้งเพื่อขอคำแนะนำและขอให้ช่วยไปจ่ายตลาดให้ เพราะไม่กล้าออกไปข้างนอก ขณะที่พวกเรอนั่งอยู่ข้างนอกบ้านพร้อมกับคุณแม่ธิดาและซิสเตอร์อื่น ๆ และดูเหมือนจะกำลังสนทนากันเพลินอยู่ ส่วนฉันกับซิสเตอร์ซาอู ช่วยกันเก็บข้าวของสำหรับเราทุกคนเผื่อว่าจะได้อพยพได้ทันการ ทันใดนั้นก็มียิงปืนดังขึ้นห่างไปไม่กี่เมตร ทุกคนผลุดลุกขึ้นจนเก้าอี้ล้มระเนระนาด เราสองคนเกรงว่าจะมีใครถูกยิง เรารีบวิ่งออกมาดู ขณะที่คนอื่น ๆ หน้าซีดเผือดวิ่งเข้ามาหาเรา ขอขอบคุณพระเจ้าที่ไม่มีใครได้รับอันตราย แต่เราก็เลิกคิดกักกันทันที เราารู้แล้วว่านี่เป็นของจริง เรารอจนกระทั่งตึก ก่อนที่จะพาซิสเตอร์คนไทยกลับไปส่งบ้าน เราพากันเข้านอนด้วยความหวาดวิตกในเช้าวันใหม่ที่จะมาถึง

25 มกราคม

ฉันกำลังจะไปโบสถ์เพื่อฟังมิสซาตอนตีห้าครึ่ง ส่วนคนอื่น ๆ จะไปร่วมมิสซาที่สองตอนหกโมงเช้า ในความมืดดูน่าหวาดหวั่น แต่ความคิดที่ว่าไม่มีอะไรจะดีกว่าการได้ตายเพื่อพระคริสต์กลับได้ชัยชนะที่สุด ฉันเข้าไปในโบสถ์ซึ่งพวกซิสเตอร์พื้นเมืองกำลังสวดภาวนาอยู่ หลังมิสซาพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีหันมามองดูฉัน ฉันเข้าใจความนัยนั้นจึงขึ้นไปที่แท่นบูชาและเอื้อมมือไปคุณพ่อก็แอบเอาถ้วยบรรจุศีลมหาสนิทหย่อนลงในแขนข้างขวา และเอาจอกกาลิกซ์ซ่อนไว้ในแขนซ้าย ฉันออกจากโบสถ์พร้อมด้วยของศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองนี้ เดินข้ามถนนตรงไปยังบ้านหลังที่เราจะซ่อนสมบัติล้ำค่านี้ไว้ ส่วนชาวคาทอลิกก็ยังคงยืนยันความเชื่อของตนไม่ยอมละทิ้ง พวกเราให้กำลังใจโดยบอกให้เขาเข้มแข็งและให้ไว้วางใจในพระเจ้า

26 มกราคม

พวกคาทอลิกถูกเรียกให้ไปยังพระเจดีย์เพื่อละทิ้งความเชื่อของตน แต่ไม่มีใครยอมไป เรานำศีลมหาสนิทออกมาตั้งและสวดภาวนากัน ตอนสิบเอ็ดโมงคุณพ่อนุญชุมบอกกับเราว่าตัวแทนชุมชนชาวไทยสามคนมาสั่งให้นำทางเขนลงจากยอดโบสถ์ภายใน 24 ชั่วโมง หากไม่โบสถ์ก็ต้องถูกทำลาย คุณแม่ธิดาพร้อมกับซิสเตอร์สามคนและบราเดอร์อีกสองคนพากันไปยังกงสุลอังกฤษเพื่อขอความช่วยเหลือ ซึ่งก็ได้รับคำมั่นว่าจะช่วยเหลือหากเกิดเหตุ

27 มกราคม

วันฉลองนักบุญผู้ก่อตั้งคณะ เราสงสัยกันว่าวันนี้จะเกิดเหตุร้ายใดขึ้นบ้าง ตอนสิบเอ็ดโมงจะตรงกำหนดเส้นตาย โบสถ์จะถูกเผาหรือไม่ เมื่อเวลาใกล้มาถึง พวกเราทั้งเจ็ดก็พากันไปที่นั่นเพื่อปกป้องหากจำเป็น ศีลมหาสนิทและทุกสิ่งทีพอจะเคลื่อนย้ายไปถูกนำออกไปเก็บ

ในที่ปลอดภัย เราสาวกาวนาและรอกอย...แต่ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น หลังเที่ยงเราจึงกลับบ้าน เรามาถึงปากประตูขณะที่คุณพ่อบุญชูมาถึงพร้อมกับจดหมายอีกฉบับหนึ่ง กล่าวว่า “กางเขนจะต้องถูกปลดลงมา” แต่คุณพ่อบอกว่า “กางเขนจะต้องคงอยู่ที่นั่น” เพราะวันนี้เป็นวันฉลองของคุณ เราจึงมีมิสซาที่โบสถ์น้อยของสำนักแต่เช้าตรู่ พอตอนห้าโมงครึ่งฉันก็ไปยืนอยู่ที่ในสวนท่ามกลางความมืดมัวของยามเย็นตัวสั่นด้วยความหนาวเย็นไปหลบอยู่หลังพุ่มไม้ใกล้ประตูคอยรับตัวพระสงฆ์เข้ามาภายในเพื่อจะได้ไม่ต้องเดินไปในถนน ซิสเตอร์พื้นเมืองก็ตามมาด้วยเดินเท้าเปล่าหอบข้าวหอบของมาเพราะไม่กล้ากลับไปบ้าน ต่างพากันหลบอยู่กับพวกเรา เปลี่ยนชุดเป็นฆราวาสเพื่อจะสามารถหลบหนีได้โดยไม่เป็นที่สังเกต พอตอนเย็นก็เสี่ยงเดินกลับไปบ้าน เพราะไม่อยากทิ้งพวกเด็กกำพร้าให้อยู่เพียงลำพัง พวกซิสเตอร์อยากจะทำตอนกลางคืนเพื่อนอนที่นี่ แต่ขณะที่ฉันเฝ้ารออยู่ในความมืดตอนประมาณสองทุ่ม ทันใดนั้นก็มียายผู้หนึ่งมายืนอยู่ข้างหน้าต่างพุ่มไม้ ฉันยืนนิ่งจ้อง โจอเซฟมองเห็นฉันและเรียกฉันว่า “ซิสเตอร์ครับ”

“มีอะไรหรือหนูน้อย”

“มีจดหมายครับ รีบด่วนด้วย”

แล้วเขาก็ผลุนผลันจากไป ฉันรีบวิ่งฝ่าความมืดกลับไปยังตัวเรือน ขณะที่ผ่านดงกล้วยสุนัขของเราเห่าเสียงขรม ฉันไม่รู้สติปลอดภัยเลยแต่ยังคงเร่งฝีเท้าต่อไป รีบบอบจดหมายฉบับนั้นให้คุณแม่อธิการ ท่านเปิดออกอ่านทันที พวกซิสเตอร์ไม่อาจออกจากบ้านได้เพราะมีคนมาแอบซ่อนคอยดูอยู่ เราสาวกขอเทวดาช่วยปกป้องรักษาเรา และเข้านอนด้วยความกลัวว่าคุณพ่อกับพวกซิสเตอร์จะถูกทำร้ายในตอนกลางคืน

ไม่มีเหตุร้ายใด ๆ เกิดขึ้นจนกระทั่ง 31 มกราคม คุณพ่อได้จดหมายที่ไม่ลงชื่ออีกฉบับหนึ่ง ระบุว่าภายในเจ็ดวันพวกคาทอลิกและนักบวชทั้งหมดจะต้องถูกจับเผา พวกเราก็เตรียมตัวรับเหตุร้าย แต่ฉันหัวเราะเพราะไม่เชื่อคำขู่นี้ คุณพ่อบุญชูก็เริ่มทำมิสซาของช่วงภาวนาเก้าวันเพื่อถวายแด่แม่พระ คนทั้งเมืองก็ติดตามมา หลังมิสซามีตำรวจมายืนอยู่หน้าประตู บอกว่าทุกคนจะต้องให้รายชื่อไว้ และทุกคนก็ยินดีทำตาม คุณแม่สแตนนิสลาสบอกกับตำรวจว่า “ถ้าต้องการตัวก็มาหาเราได้ที่บ้าน แต่อย่ามามัวถกเถียงกันอยู่กลางถนนอย่างนี้” ตำรวจก็ตอบว่า “คิดว่าคงไม่มีใครได้รับอนุญาตให้ไปที่นั่น” ตำรวจก็ตามมาด้วย และพวกเราก็เตรียมใส่ชื่อลงไว้ใน “บัญชีรายชื่อมรณสักขี”

3 กุมภาพันธ์

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ เกิดเรื่องขึ้น เพราะซิสเตอร์พื้นเมืองของเราเอาไม้บรรทัดไปตีเด็กเบาๆ เป็นการลงโทษ เด็กคนนั้นกลับไปฟ้องพ่อแม่ที่บ้าน พ่อก็โกรธมากไปแจ้งตำรวจว่าซิสเตอร์ตีเด็กจนหัวแตก เด็กคนนั้นมีแผลอยู่ที่หัวจริง แต่ก็ไม่มีใครรู้เห็นเรื่องนี้ มีตำรวจห้าคนมาที่โรงเรียนพวกเพื่อน ๆ ที่โรงเรียนก็ยืนยันว่าซิสเตอร์ได้ตีที่ขาจริง มิใช่ที่หัว ซิสเตอร์ถูกนำตัวไปที่สถานี

และทำการตรวจสอบแผลของเด็กอีกครั้ง เด็กหญิงเชื้อจีนตัวเล็ก ๆ สองคนยืนชันหน้าแน่นว่าแผลที่หัวนั้นไม่ใช่ฝีมือของซิสเตอร์ เด็กทั้งสองถูกบังคับให้คุกเข่าลงต่อหน้าพระพุทธรูปและให้สารภาพว่าซิสเตอร์ได้ตีหัวเด็ก แต่ทั้งสองยืนยันกรานปฏิเสธ “นี่ไม่ใช่พระเจ้าของเรา เราจะไม่คุกเข่าให้” ส่วนซิสเตอร์ก็ถูกเย็บขังและปฏิบัติอย่างหยาบคาย เป็นเรื่องเป็นราวอยู่หลายวันจนคุณแม่เอธิการและคุณแม่สถานีสลาสต้องเที่ยวไปเที่ยวมาสถานีดำรงเพื่อช่วยซิสเตอร์ผู้เคราะห์ร้าย

10 กุมภาพันธ์

เราไปยังสถานีดำรงอีก แล้วก็พากันกลับมาโดยไม่คาดฝัน ด้วยความช่วยเหลือของคุณแม่เอธิการทำให้ซิสเตอร์หลุดพ้นจากข้อกล่าวหา ในขณะที่เดียวกันคุณพ่อกาเซตโต (คุณพ่อคณะซาเลเซียนชาวอิตาลี) ก็เดินทางมาจากกรุงเทพฯ เพื่อช่วยเหลือคุณพ่อบุญชูสะวางเรื่องยุ่งยากต่าง ๆ ทั้งคู่พากันไปพบผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้บัญชาการตำรวจ ซึ่งทุกคนก็ดูเมตตาและมีความเป็นมิตรดี จนทำให้เรารู้สึกว่าเหตุการณ์คงจะคลี่คลายไปในทางดี

11 กุมภาพันธ์

มีพิธีมิสซาในเทศกาลปาสกาวายแด่พระแม่มารี มีพิธีอวยพรโดยการขับบทสวด Magnificat และ Te Deum หลังจากพิธีอวยพรการสิ้นสุดลง เราได้ทราบข่าวว่าคุณพ่ออาทรได้หายไประยะเวลาสี่สัปดาห์แล้ว พอวันที่ 12 คุณพ่อบุญชูก็ส่งคนไปที่แม่ริมเพื่อถามข่าวคราวของคุณพ่อ

14 กุมภาพันธ์

ได้พบตัวคุณพ่ออาทร เพียงแค่เดินทางไปธุระเท่านั้น พอกลับมาถึงโบสถ์ก็พบว่าประตูโบสถ์ถูกใส่กุญแจ มีพระพุทธรูปไปตั้งอยู่แทนรูปพระเยซู ความตึงเครียดระหว่างอินโดจีนและประเทศไทยยังคงมีอยู่ พอวันที่ 16 เลขา ฯ จากสถานกงสุลอังกฤษก็มาแจ้งให้คุณแม่เอธิการทราบว่า จะเป็นการดีกว่าหากจะออกไปจากพื้นที่ยิ่งกว่าที่จะอยู่ต่อ ชาวอเมริกาก็ได้รับคำเตือนให้อพยพ แต่พวกเราที่ไม่มีใครตื่นตกใจ ยังคงทำหน้าที่ของเราไปตามปกติ

1 มีนาคม

มีการสงบศึกระหว่างอินโดจีนกับประเทศไทย

สมุดบันทึกเล่มน้อยของฉันจึงเงียบเหงาอยู่เป็นเวลานาน

เรื่องการกำจัดโบสถ์มีอะไรเกิดขึ้นบ้างหลังจากนั้น การภาวนาถวายแด่แม่พระได้ก่อให้เกิดปฎิหาริย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งมีอคติต่อพระเจ้าและพระแม่มารีได้รับโทรเลข เป็นคำสั่งย้ายออกจากจังหวัดเชียงใหม่ ครั้นเมื่อพวกผู้นำชุมชนเห็นว่าพวกฝรั่งไม่ยอมอ่อนข้อให้ ทั้งยังไปพบ

เจ้าหน้าที่ระดับสูงอีกด้วย ก็รู้สึกกลัวและยอมปล่อยพวกคาทอลิก สองสามสัปดาห์ผ่านไปทุก ๆ คนก็กลับคืนสู่ความสงบ หลักประหารยังมีได้ถูกจุดไฟและใบปาล์มที่จะนำมาใช้เผาฆราวาสก็ยังมีโอกาสเติบโตต่อไป รอคอยวันที่จะถูกตัดมาใช้งาน ถ้าพวกเราถูกสังหาร ในกาลภายหน้าพวกเธอก็อาจภาวนาต่อฉัน “นักบุญเบนิกญา โปรดภาวนาเพื่อเราด้วย” ทว่าบัดนี้ฉันสวดอยู่ทุกวันว่า “ขอพระองค์ทรงโปรดเมตตาพวกเราด้วย” แต่พวกเราไม่รู้จริง ๆ ว่าสักวันหนึ่งมันอาจจะเกิดขึ้นก็ได้ ตอนเป็นเด็กฉันเคยใฝ่ฝันอยากเป็นนักบุญฆราวาส และขอพูดอย่างจริงจังว่าถ้าเกิดเหตุขึ้นจริง ๆ แล้วไอ้ฉันก็คงจะไม่หวาดหวั่น ทว่าจะปล่อยให้ทุกสิ่งเป็นไปตามน้ำพระทัยของพระเจ้า ... ถึงตรงนี้จะขอกล่าวถึงเรื่องของพวกญี่ปุ่นบ้าง

8 ธันวาคม

เราได้ยินมาว่าพวกซิสเตอร์ที่มาแตรเคอ์ถูกสั่งให้ย้ายออกไปภายในหนึ่งชั่วโมงครึ่ง ครั้นต่อมาจึงทราบว่าเรื่องนี้ไม่เป็นความจริง ซิสเตอร์ซาอูกับฉันเริ่มเก็บข้าวของจนกระทั่งเที่ยงคืน มีข่าวลือว่าไม่นานพวกญี่ปุ่นจะมาถึงที่นี่และเราก็จะมีชะตากรรมเช่นเดียวกับมาแตรเคอ์ แม้ว่าเราจะยอมให้ใช้โรงเรียนเป็นโรงพยาบาลชั่วคราวแล้วก็ตาม

12 ธันวาคม

พอตอนเช้าคุณแม่อธิการเรียกพวกเรามาด้วยกัน ท่านบอกว่าได้รับคำแนะนำให้ออกจากไทยโดยเร็วที่สุด หากไม่มีอันตรายได้ จะไปไหนดี มีทางเป็นไปได้อยู่ทางหนึ่งคือ ขึ้นรถไฟ ขบวนบ่ายครึ่งไปลำปางแล้วต่อรถไฟเชียงใหม่ เพื่อเข้าพม่า แล้วหลังจากนั้นเล่า ทุกคนได้ทราบว่าสายไปเสียแล้ว และเราคงต้องตกอยู่ในเงื้อมมือญี่ปุ่นในระหว่างการเดินทาง เรารีบจัดเก็บข้าวของไว้ในที่ปลอดภัย ศิลมหาสนิทถูกนำไปเก็บรักษาไว้ เราเอาข้าวของสัมภาระไปเท่าที่จำเป็น สั่งเสียคุณพ่อบุญชูกับคนใช้เรื่องรายละเอียดต่าง ๆ พอบ่ายโมงตรง หึ่งหิวหึ่งเสิร์ฟ เราก็รีบไปขึ้นรถไฟที่จะพาเราไปสถานีรถไฟ

อยากจะขอเพิ่มเติมไว้ตรงนี้ว่า เมื่อสองสามวันก่อน ฉันเอาเสบียงเล็กน้อยที่มีอยู่ไปซ่อนเอาไว้ เรามีนมกระป๋อง แยม เนยและอาหารอื่น ๆ แม้จะไม่มากแต่ก็พอให้เราอยู่ไปได้ตามอัธยาศัย คงจะเป็นเรื่องน่าเศร้ามากหากพวกญี่ปุ่นได้ลิ้มรสสิ่งเหล่านี้ พอตอนเย็นสลัว ๆ ฉันก็เข้าไปขุดหลุมในเล้าไก่ซึ่งพวกเด็กผู้ชายชอบโยนขยะเข้าไป ฉันกลิ้งคุ่มใหญ่ใบหนึ่งใส่ลงไป (เพราะขมมันไม่ไหว) และเอาเสบียงเหล่านี้ใส่ลงไป ปิดคุ่มด้วยแผ่นสังกะสีแล้วเอาขยะไปกองสุม ๆ อยู่ข้างบนจนพูน พอทำเสร็จฉันรู้สึกภาคภูมิใจกับผลงานนี้ ไม่มีใครเห็นและไม่คิดว่าจะมีใครมาค้นพบ แต่ตอนที่พวกเราจะหนีไปนั่นก็จำเป็นต้องบอกที่ซ่อนกับคุณพ่อบุญชู ฉันบอกอย่างจะแจ้งว่าห้ามเอาของเหล่านี้ออกมาจนกว่าจะแน่ใจว่าเราจะไม่กลับมาแล้ว แต่ฉันจะให้โอกาสา คนครัวของเราเป็นผู้เล่าว่าเกิดอะไรขึ้นในวันที่เราจากไป

มีข่าวลือหนาหูว่าผู้ปฏิรูปจะยึดสำนักของเรา คุณพ่อต้องการจะช่วยปกป้องเท่าที่จะทำได้จึงขอแรงชาวบ้านแถวนั้นมาช่วย เขาก็มาช่วยชนของต่าง ๆ ไปจนเกลี้ยง คุณพ่อเรียกแม่ครัวมาถามว่าซิสเตอร์ฝั่งเสบียงไว้ตรงไหน อากาทั้งงและบอกว่าไม่รู้เรื่องอะไรเลย คุณพ่อจึงถามอมตัยกับโยเซฟ ทั้งสองคนก็ไม่รู้เช่นกัน แต่คงจะต้องมีคนช่วยซิสเตอร์ชุดสีน้ำ ไม่มีใครยอมเชื่อว่าจะมีเสบียงฝั่งอยู่ได้ดิน เพราะไม่มีใครไปช่วยหรือเห็นซิสเตอร์ชุดหลุม แต่ซิสเตอร์เป็นคนบอกเองว่ามีเสบียงฝั่งอยู่และให้ดูในเล้าไก่ คุณพ่อก็ไปยื่นบงการให้ช่วยกันขุด แล้วตุ่มใบนั้นก็ปรากฏแก่สายตาของทุกคนด้วยตามประหลาดใจ อากาเล่าว่าคุณพ่อตกตะลึง เพราะไม่คิดว่าซิสเตอร์จะสามารถทำได้ พวกผู้ปฏิรูปคงจะไม่มีทางหาพบ แต่ดีที่คุณพ่อกับพวกคนงานพบมันดังที่เล่ามา

ขอเล่าต่อจากตอนที่เราจะไปสถานีรถไฟและจะออกเดินทางโดยรถขบวนบ่ายครึ่ง พวกซิสเตอร์มีกันเจ็ดคนกับบราเดอร์อีกสองคนซึ่งจะไปส่งเราจนถึงชายแดนและข้ามไปอย่างปลอดภัย บราเดอร์ทั้งสองเป็นชาวสเปน ซึ่งรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยคุ้มครองเราให้พ้นจากอันตราย เราไปถึงลำปางตอนหกโมงเย็น เจ้าหน้าที่ตำรวจต้อนรับเราอย่างมีอัธยาศัยและช่วยนำเราไปพักที่โรงแรมใกล้สถานี เราได้ห้องพักสองห้องซึ่งอยู่ติดกับห้องพักของกงสุลผู้ปฏิรูปซึ่งคุณเป็นมิตรดี โดยเฉพาะกับบราเดอร์ทั้งสอง คืนนั้นเราอนอนกันไม่ค่อยหลับ พอตีสี่จะมีรถโดยสารมารับเราไปส่งที่เชียงราย แต่ในช่วงกลางคืนรถโดยสารทุกคันถูกเกณฑ์ให้ไปบรรทุกทหารผู้ปฏิรูป เรารอแล้วรอเล่า แต่ก็ไม่มีรถสักคันโผล่มาให้เห็น เจ้าของโรงแรมรู้สึกสงสารและพยายามหาทางช่วยเหลือ ในที่สุดตอนหกโมงเช้าเขาก็ไปได้รถม้าเทียมม้าคู่มาให้ เราชนข้าวของขึ้นรถม้า อากาสยังคงมีดอยู่และมีหมอกหนาทอนที่เราออกจากโรงแรม เราเรียกการเดินทางครั้งนี้ว่า “การหนีออกจากอียิปต์” ถึงแม้ฉันจะไม่อาจจินตนาการถึงนักบุญโยเซฟที่มีคนในครอบครัวมากขนาดนี้

เราจะไปไหนกันเล่า? คงไม่อาจไปถึงเชียงรายด้วยรถม้าคันนี้ได้แน่ ๆ แต่เราก็ไม่อาจอยู่ในเมืองสืบไปเพราะอันตรายมาก คุณแม่อธิการและบราเดอร์ตัดสินใจที่จะไปยังมัสซังลำปาง และรออยู่ที่นั่นจนกว่าได้รถ อีกหนึ่งชั่วโมงต่อมาเราก็มาถึงมัสซังลำปางที่ยากจน มีบ้านว่างหลังเล็ก ๆ ซึ่งจะมีคุณพ่อมาทำมิสซาเป็นครั้งคราว พวกคนงานที่อยู่แถวนั้นพากันต้อนรับเราอย่างอบอุ่นและจัดหาอาหารมาให้ ส่วนบราเดอร์ทั้งสองเข้าเมืองเพื่อไปหารถ พอเก้าโมง เขาก็กลับมาพร้อมรถโดยสารที่จะพาเราไปยังเชียงราย เราถูกตำรวจเรียกให้หยุดรถเพื่อตรวจค้นตลอดทาง กระเป๋าเดินทางถูกเปิดและสำรวจดูทุกสิ่งทุกอย่างพุดจาเหยียบยันแตกดันเป็นระยะ ๆ ซึ่งนี่เป็นลักษณะเฉพาะของคนไทย ครั้นแล้วเราก็รีบเร่งออกเดินทางต่อไปยังจุดตรวจข้างหน้า

พอหกโมงเย็นเราก็มาถึงเชียงราย และได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น แม้ว่าผู้ว่าราชการจังหวัดจะไม่กล้าอนุญาตให้เราออกเดินทางต่อไปตอนกลางคืนอันที่จริงแล้วตามที่ผู้คนที่นั่นบอกเราอยู่ห่างจากชายแดนพม่าเพียงครึ่งชั่วโมงเท่านั้น ท่านผู้ว่า ๆ บอกคุณแม่อธิการว่ากรุณากลับมาใหม่ในตอนเช้าเพื่อจะเซ็นอนุญาตให้เดินทางข้ามข้ามแดนได้ ดังนั้นเราจึงพากันไปพักในโรงแรม

เล็ก ๆ ทานอาหารและได้นอนพักผ่อนน้อยหนึ่ง ก่อนจะถึงยามเช้าที่ทำให้เราต้องพบกับเรื่องไม่คาดคิด

14 ธันวาคม

ท่านผู้ว่า ๆ อนุญาตให้เราออกจากตัวจังหวัดได้ รถโดยสารจะรอเราอยู่ตอนสิบโมงเช้า แต่บราเคอร์ทั้งสองไม่ได้รับอนุญาตให้ไปไกลกว่านี้ จะมีตำรวจอารักขาเราไปส่งที่ชายแดน เมื่อรถมาถึงมีผ้าห่มจึงปิดกระจกหน้าต่างไว้เพื่อมิให้ใครเห็นพวกเรา ทั้งเราก็ไม่อาจเห็นความเป็นไปตรงชายแดนด้วย ครั้นพอถึงเวลาที่รถจะออก ท่านผู้ว่า ๆ ก็มาแจ้งว่า “เพิ่งได้รับโทรเลขว่าชายแดนถูกปิดแล้ว” พวกเราพากันงง ทีนี้จะทำอย่างไรดี เราพากันคิด “น่าจะอยู่เสียที่บ้าน” ตามสิบลานาที่ต่อมามีข่าวใหม่ “ให้ออกจากตัวจังหวัด” ดีแล้ว แต่จะไปไหนดี และจะไปได้อย่างไร

ขณะที่ฉันหลับสนงงวยอยู่หน้าจวนผู้ว่า ๆ นั้นก็มีชายหนุ่มร่างใหญ่เดินเข้ามาหาบราเคอร์พลางพูดว่า “สวัสดิ์ครับบราเคอร์ มาทำอะไรกันที่นี่ จำผมได้หรือเปล่า” เผอิญเขาเป็นศิษย์เก่าที่โรงเรียนของบราเคอร์ที่กรุงเทพฯ ๆ บราเคอร์รับเล่าเรื่องเดือดร้อนให้เขาฟังที่ไม่อาจหารถโดยสารได้ “มากับผมเดี๋ยวจะหารถให้กลับลำปางและต่อรถไฟกลับไปเชียงใหม่” เขาพูดเสริมขึ้นว่า “ผมเป็นน้องชายผู้ว่า ๆ และพี่สาวของผมก็เป็นครูอยู่ที่โรงเรียนมาแตร์เดอีด้วย เราต้องช่วยซิสเตอร์อยู่แล้ว” ช่วงโชคดีเสียจริง พวกเราดีใจกันมาก หนุ่มคนนั้นเรียกคนขับรถมาสั่งว่า “กลับรถมารับซิสเตอร์ไปส่งที่ลำปางเดี๋ยวนี้”

“ไม่ได้หรอก เราต้องรีบไปส่งทหาร” คนขับรถตอบ

เขาก็เรียกคนขับคันที่สอง และได้รับคำตอบแบบเดียวกัน

“นายไม่ต้องไปรับทหารแล้ว รับซิสเตอร์ไปแทน”

“ผมไม่มีน้ำมัน”

“ก็ไปซื้อมาเติมซิ”

“ผมไม่มีเงิน”

ชายหนุ่มโกรธมาก ตะคนขับรถพลางสั่งว่า “นับหนึ่งถึงสามถ้าไม่ยอมจะต้องติดคุก”

คนขับไม่ยอมติดคุก จึงตกลงจะมาส่งพวกเราที่ลำปาง ก่อนรถจะออกเราจับมือกับผู้มีพระคุณของเราด้วยความสำนึกตื่นตัน ผู้โดยสารในรถคันนั้นมีทั้งนายตำรวจ มีทหารเก่าคน ซิสเตอร์เจ็ด บราเคอร์สอง และมีคนไทยอีกหลายคน ชั่วโมงแรกผ่านไปด้วยดี ทันใดนั้นรถเลี้ยวซ้ายไปจอดอยู่หน้ายู้งข้าว

“ทุกคนลงมาจากรถ” คนขับสั่ง

“เรามาทำอะไรที่นี่” พวกเราถาม

“มาบรรทุกข้าว”

“ก็กระสอบ”

“สามสิบกระสอบ”

“จะมีที่พอหรือ”

“สบายมาก”

ในไม่ช้าเราก็พบคำตอบ ทุกคนกลับขึ้นไปบนรถและพยายามหาช่องว่าง ส่วนใหญ่ต้องคุกคู้อยู่ข้างกระสอบข้าว แต่คุณแม่แบร์นาดีตกับตัวฉันไม่สามารถจัดการกับแข่งขาอันเก้งก้างของเราได้ เพราะดูเหมือนมันจะไม่ยืดหยุ่นได้เท่าคนอื่น ตรงกลางรถมีกองกระสอบสูงมอสูงกว่าตรงอื่น ดังนั้นเราจึงปีนขึ้นไปนั่งอยู่บนกองกระสอบซึ่งพอจะมีที่เหลือให้หัวของเราไม่ต้องโชนกับเพดานรถ ถ้าหากว่ารถไม่วิ่งเร็วเกินไป แต่ท้ายที่สุดเราก็ต้องเสียใจที่ไม่ยอมมานั่งข้างล่าง ส่วนฉันเจอเข้าหนักกว่าเพื่อนเพราะอยากจะนั่งให้สูงกว่าผู้อื่น ฉันต้องนั่งหลังขดหลังแข็งและต้องปวดเมื่อยอยู่ยาวนานนับเดือนทีเดียว แต่ในตอนนั้นไม่รู้สึกระไรนัก เพราะการได้กลับบ้านเป็นสิ่งที่คุ้มค่า

เราถูกเรียกให้หยุดเพื่อตรวจอยู่บ่อยครั้ง แต่โดยทั่ว ๆ ไปแล้วตำรวจก็ดูเป็นมิตร เว้นแต่คนขับ เขาควรจะรอบคอบให้มากกว่านี้ เราควรจะมาถึงลำปางในตอนเย็น แต่ก็ไม่เป็นไปตามที่คาดการณ์ ครั้นถึงตอนเย็นเราก็มาได้แค่หนึ่งในสามของหนทางเท่านั้น ผู้โดยสารบางคนเริ่มหิวแต่ฉันท้องร้องมาตั้งครึ่งก่อนวันแล้ว พอตกลงเย็นเราก็ไปแวะพักที่ร้านอาหารจีน อย่างน้อยก็เรียกตั้งนั้น แต่ฉันคิดว่าคอกวัวก็ยังมีสภาพดีกว่าร้านนี้ พวกเราส่วนใหญ่หายหิว แต่บราเดอร์ คุณแม่แบร์นาดีตกับฉันเสียดายเข้าไปในร้าน ผู้คนในร้านปากอ้าตาค้างเมื่อได้เห็นเรา เขาไม่เคยเห็นคนแปลกประหลาดเขื่องนี้มาก่อนทางภาคเหนือของสยาม ถ้วยชาและแก้วน้ำสกปรกไม่เอื้อให้อาหาร แต่เราก็หัวเราะและพูดเล่นว่า “บางทีฟรุ้งนี่เราอาจต้องเข้าไปกินข้าวอยู่ในคุก ซึ่งมีสภาพแย่กว่านี้”

ในขณะนั้นสายตาของเราเหลือบไปเห็นไก่อ่างกับขนมปังปอนด์เข้าเราต้องไปซื้อมาให้ได้ เพราะไม่มีทางรู้เลยว่ารถคันนี้จะพาเราไปถึงไหนและจะจอดให้เรากินข้าวอีกหรือเปล่า สมัยก่อนเราเคยซื้อของอย่างนี้ในราคาสี่บาทห้าสิบ ซึ่งก็ถือว่าแพงแล้ว แต่ครั้งมาบัดนี้ราคากลับสูงถึงยี่สิบห้าบาท คนขับรถก็ดูเหมือนจะไม่รีบร้อน เขานั่งกินข้าว พูดคุยหัวเราะร่วนและทำประหนึ่งว่าเขาเป็นนายของฟ้าและดิน ในที่สุดเขาก็ขับไปขึ้นรถ เราก็ได้กินจมนอมน้ำสำราญแถมยังมีเสบียงติดตัวไปกินระหว่างทางด้วย

พวกเราตกเป็นเป้าสายตาของผู้คนโดยเฉพาะพวกผู้หญิง จึงต้องปลุกปลอบกำลังขวัญ ดูเหมือนเครื่องขนต้จะมีปัญหาอยู่ตลอดเวลา บางทีก็สำลักบางทีก็ดับ มาภายหลังเราจึงรู้เหตุผลที่แท้จริงของการนี้ คนขับถูกเกณฑ์ให้ไปขนส่งทหารเขาจึงพยายามหลีกเลี่ยงด้วยการไปไม่ให้ทันตามกำหนด

พอเที่ยงคืนเราก็หยุดพักอีกครั้ง พวกเราผละจากกองกระสอบข้าวออกไปชื่นชมความเงียบสงบยามค่ำคืน อากาศสดชื่นและแสงจันทร์แจ่มกระจ่างเราเดินไปเดินมาพลางพูดคุยกัน มีรถคันหนึ่งแล่นมาด้วยความเร็วมุ่งมาทางเรา เป็นรถของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เขาหยุดรถมาพูดจาถามไถ่เรา

เรารู้ได้ว่าเขาค็มมาอย่างหนัก เขาถามว่าเราอยากกลับบ้านที่เชียงใหม่หรือไม่ แน่แน่นอน ถ้าหากว่า ตำรวจที่ลำปางยอมอนุญาต เขาหัวเราะร่วนพลางพูดว่า “ผมเป็นเจ้านายของพวกนั้นและผมรู้จักคุณ พรุ่งนี้เช้าผมจะพาพวกคุณไปส่งที่รถไฟ เขาย้ำด้วยว่าไม่ต้องกังวลใจ เพราะเขาควบคุมสถานการณ์ได้ เขาขับรถจากไป และพวกเราที่หัวร่อกันด้วยคิดว่านี่เป็นเรื่องน่าขำ เพราะเขาจะขับรถสิบสองชั่วโมงไปเชียงใหม่และกลับมาลำปางในตอนเช้าได้อย่างไร นั่นไม่มีทางเป็นไปได้ แต่เขาก็แสดงความมีน้ำใจซึ่งก็มีความหมายต่อเรามากในสถานการณ์เช่นนี้

พอดีหนึ่งรถก็ออกเดินทางต่อจนกระทั่งตีสามเราจึงถึงลำปาง เรารู้สึกสงสัยว่าเขาจะพาเราไปส่งที่ไหน เขาไปหยุดอยู่ที่ตู้โทรศัพท์ “ในรถเรามีชาวต่างชาติซึ่งพยายามจะไปที่ชายแดนเมือวาน แต่ชายแดนปิด จึงถูกส่งตัวกลับมา เราจะทำอย่างไรกับเขาดี ฝรั่งเศสนี้มีทั้งอเมริกัน ดัทช์ อังกฤษและชาติอื่น ๆ จะให้เอาตัวพวกเขาไปส่งที่ไหน” เจ้าหน้าที่ก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดีดังนั้นเราจึงขอให้พาไปส่งที่มิสซังลำปาง ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ยอมตามคำขอ พอตีสามครึ่งเรามาขึ้นอยู่หน้าประตูมิสซังซึ่งกำลังหลับไหล ผู้คนที่อยู่ข้างในพากันตื่นขึ้นในทันใด และดีใจที่ได้เห็นเราอีก เขาช่วยเปิดบ้านหลังน้อยให้ พวกบราเดอร์ไปนอนในห้องเล็ก ๆ ที่ใช้เป็นโบสถ์ ส่วนพวกเราได้นอนในห้องพักของคุณพ่อ ทุกคนยอมยกเตียงให้คุณแม่ออร์สุลา ส่วนเก้าอี้ยาวสองตัวยกให้ซิสเตอร์ที่มีร่างเล็ก ที่พื้นว่างพอสำหรับซิสเตอร์อีกสามคน ยังมีที่ว่างอยู่อีกจุดหนึ่งยาวสักหนึ่งเมตร ผนังเป็นครึ่งขัดแตะครึ่งกระจก ซึ่งฉันอาจใช้เป็นที่นอนได้ถ้าหากขุดตัวให้เล็กที่สุด ซึ่งเป็นภาพที่ทำให้ทุกคนอดไม่ได้ที่จะขบขัน

ทุกคนล้วนเหนื่อยล้า ไม่ถึงสิบนาทีฉันก็ฝันว่ารู้สึกเจ็บขา ฉันเหยียดเท้าออกและก็ต้องตื่นขึ้นด้วยเสียงเครื่องรางของประตูกะจกที่ฉันเตะใส่ เช้าวันรุ่งขึ้นพวกเราทั้งหมดก็รู้สึกหายใจปวดเมื่อยขึ้นมาทันใดเมื่อทราบว่าจะมีไก่อ่างกับขนมปังเป็นอาหารเช้า ผู้คนที่นั่นใจดีกับเรามาก อุตส่าห์ยก “น้ำชา” เข้ามาให้ แต่คงจะเป็นชาชนิดพิเศษ เพราะเราไม่เคยได้ลิ้มรสเช่นนี้มาก่อน เรามีนมผงใส่กระป๋องมาด้วยสำหรับคุณแม่เอธิการ แต่ท่านบอกว่า “นมนี้มีรสประหลาดมาก เป็นนมอะไรหรือ” ฉันลองชิมดูก็พบว่ามีรสชาติพิกล เป็นนมรสลูกเหม็นนั่นเอง เรามาถึงบางอ้อเมื่อมาทบทวนดูว่าตำรวจมาตรวจค้นข้าวของบนหลังการอยู่บ่อยครั้ง จนของหลายอย่างหลุดร่วงออกมา และถูกเก็บยัดใส่เข้าไปใหม่ในกระเป๋าค ด้วยเหตุนี้เองลูกเหม็นจึงระเหยเข้าไปอยู่ในกระป๋องนม

พอเจ็ดโมงเช้าหนุ่มคนหนึ่งซึ่งพวกเราจำกันดีที่เรย์นาเซลลี เขามีบ้านอยู่ในละแวกมิสซังนี้ ก็มาช่วยเหลือบริการเรา ฉันไม่รู้ว่าเขาทราบได้อย่างไรว่าเราอยู่ที่นี้ แต่ไม่ถึงครึ่งชั่วโมงเขาก็กลับมาพร้อมกับคนใช้ นำอาหารมื้อใหญ่มาเลี้ยง เราซาบซึ้งในพระมหากรุณาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าเราพูดคุยกันเล็กน้อยแล้วบราเดอร์ก็ออกไปขออนุญาตกลับเชียงใหม่จากตำรวจ ต่อมาเราก็ต้องไปที่สถานีตำรวจด้วย ผู้บังคับการดูเป็นมิตรดีและถามบราเดอร์ว่าพวกผู้ชายประหลาดเหล่านี้มาจากไหน พวกบราเดอร์ต้องพยายามอธิบายด้วยความยากลำบากว่าพวกเราเป็นผู้หญิงไม่ใช่ชาย ซึ่งก็ทำ

ให้เขารู้สึกเป็นกันเองยิ่งขึ้น เราถามว่าเขาจะขัดข้องหรือไม่หากจะขอกลับไปเชียงใหม่ เขาก็ตอบว่า “ไม่มีปัญหาหากกลับไปได้เลย แล้วทำไมต้องลำบากลำบากหนีมาด้วย พวกคุณกลัวว่าเราจะจับไล่ไสส่งคุณหรือไม่หรือ ไม่หรือขอให้ออกไปบ้านได้ ที่จริงก็ไม่จำเป็นต้องจากมาตั้งแต่แรก” แล้วลองทนายของเราได้เจอใครตอนกลับไปที่มีสซัง ก็คือนายตำรวจที่เราพบเมื่อคืนก่อนหน้านั้นเอง เขาพูดกับเราว่า “เป็นไงบ้างละ กำลังจะได้กลับบ้านใช่ไหม ผมบอกแล้วไงสัญญาว่าจะช่วย มาซิจะไปส่งที่รถไฟ” คำพูดของเขาเป็นจริงทุกประการ พอบ่ายโมงครึ่งเราก็นั่งอยู่บนรถไฟอย่างปลอดภัย แล้วรถก็แล่นกระชีกกระชักออกจากสถานี

พอหกโมงเย็นเราก็มายังเชียงใหม่ ผู้คนซึ่งได้เห็นเราจากไปเมื่อสามวันก่อนมองเราด้วยความประหลาดใจ มีบางคนพูดว่า “ไม่ใช่คนเก่าหรือเพราะตอนขาไปเราใส่ชุดดำแต่ตอนนี้เป็นชุดขาว (อันที่จริงเราได้เปลี่ยนชุด) ส่วนคนอื่น ๆ พูดว่า “ใช่ ๆ เป็นคนเดิมนั่นแหละ ฉันรู้จักคนหนึ่งในกลุ่มนี้” ทุกผู้คนที่ช่วยเราและร้องบอกว่า “ขอต้อนรับ” ภายในห้านาทีเราได้นั่งสามล้อคันละสองคนกลับบ้าน

เป็นเวลาเข้าได้เข้าไฟแล้วขณะที่รถสามล้อพาเราผ่านประตูเข้ามา ชั่วพริบตาที่นั่นผู้คนทั้งละแวกก็มารุมล้อมเรา ร้องบอกกัน กระโดดโลดเต้น ซึ่งทำให้เราพลอยตื่นเต้นไปด้วย มีคนไปบอกคุณพ่อ ซึ่งก็รีบมาด้วยความไม่แน่ใจ แต่ที่แน่ ๆ ก็คือเราได้กลับบ้านแล้ว แต่มันดูแตกต่างไปจากเมื่อสามวันก่อน มันว่างเปล่าโดยสิ้นเชิง เพราะคุณพ่อคิดว่า “คงจะดีและปลอดภัยกว่าหากเราจะช่วยดูแลข้าวของเหล่านี้ แทนที่จะตกไปอยู่ในมือของพวกญี่ปุ่น” ท่านจึงให้เคลื่อนย้ายของมีค่าทั้งหมดออกไป จึงไม่มีอะไรหลงเหลืออยู่เลย แม้แต่ข้าวสารสักหีบมือที่จะหุงกิน เหลือแต่เพียงตู้ว่าง ๆ เท่านั้น ฉันไม่อาจบรรยายได้ว่าตัวเองรู้สึกอย่างไร

17 ธันวาคม

เราได้กลับบ้านมาแล้ว เรานอนหลับอย่างมีความสุขและได้กินอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะไม่เหลืออะไรอยู่ หลังจากนั้นก็พยายามไปตามข่าวของต่าง ๆ กลับมาเท่าที่จะทำได้ พวกข้าวสารถูกนำไปแจกจ่ายให้คนจน และส่วนใหญ่แบ่งให้คุณพ่อ กับซิสเตอร์พื้นเมือง พวกชาวบ้านที่ช่วยกันมาขนของไปบัดนี้ต้องนำกลับมาคืน เราได้ของกลับคืนมาเพียงบางส่วน ต้องใช้เวลามากกว่าสองสัปดาห์กว่าที่เราจะจัดข้าวของเข้าที่เข้าทาง ฉันไม่เคยจะคาดการณ์อะไรผิดเยี่ยงในช่วงเวลาเหล่านั้นในอดีตรึเคย เพราะของทุกสิ่งที่เป็นได้สูญหายไปอยู่ที่อื่นสิ้น ครั้นแล้วก็มีเรื่องทุกข์ใจใหม่บังเกิดขึ้น คุณแม่ซาลส์ซึ่งเป็นชาวอเมริกัน ถูกตำรวจเรียกตัวไปสอบสวน

18 ธันวาคม

คุณแม่ซาลส์ จะต้องอยู่แยกจากพวกเรา ห้องพยาบาลในอาคารหลังใหม่กลายเป็นสถานที่คุมขังเธอ ส่วนซิสเตอร์ที่เป็นชาวคัทซ็อกอีกสามคนได้รับคำสั่งให้กักตัวในตอนบ่าย มีการตัดสินใจ

ว่าจะเป็นการดีที่จะให้เด็กโทษทั้งสี่พักในตึกเก่า ส่วนอีกสามคนที่ยังเป็นอิสระให้ใช้ตึกใหม่ เพราะเราไม่ได้รับอนุญาตให้พบปะพูดคุยกัน เราหยอกล้อคุณแม่อร์สุลา ซาเวจซึ่งเป็นชาวไอริชว่า ไว้พบกันในปราสาทเก่าเร็ว ๆ นี้ แต่คุณแม่ตอบว่า “คงจะไม่สำเร็จหรอก เพราะฉันเป็นชาวไอริช” แล้วเราจะได้เห็นกัน

19 ธันวาคม

นั่นปะไร พวกเขามาตรวจเอกสารของคุณแม่เอธิการ ในที่สุดผลปรากฏว่าคุณแม่ถูกใส่ชื่อในบัญชีผู้ต้องถูกควบคุมตัวด้วย เพราะที่เซียงใหม่ยังมีได้รับรู้ว่า มีประเทศที่เรียกว่าไอร์แลนด์อยู่

20 ธันวาคม

คุณแม่เอธิการต้องถูกควบคุมตัวอยู่กับพวกเรา เราขออนุญาตประกอบพิธีมิสซาในบ้านพัก แต่ไม่ได้รับอนุญาต นอกจากตำรวจแล้วไม่มีผู้ใดอาจเข้าใกล้เราได้

21 ธันวาคม

เป็นวันที่สงบเงียบ เรามีโอกาสได้พักผ่อนหลังจากเหน็ดเหนื่อยมาอย่างหนัก เขาบอกว่าเราไม่ต้องกังวล ก็แล้วเราจะกลัวไปทำไม ในเมื่อเรามีตำรวจมากกว่าผู้ต้องขังเสียอีก!

22 ธันวาคม

พวกเราเริ่มลงมือทำงานอีกครั้ง แต่ก็ไม่คล่องตัวนักเพราะเราต้องอยู่แยกจากกัน ซิสเตอร์ซาเวจไปได้ดีกับงานของเธอ ทำความสะอาดจัดตู้ เย็บผ้า ช่วยรักษาคนป่วยถ้ามี กับงานอื่น ๆ แต่การทำอาหารเป็นเรื่องยากสำหรับฉัน เพราะครัวอยู่ในตึกใหม่ซึ่งฉันไม่อาจเข้าไป รวมทั้งห้องซักรีดด้วย ทั้งสวนก็อยู่ข้างนอก ไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปเช่นกัน เวลาได้ยินเสียงไก่ร้องกระต๊ากก็ไม่อาจออกไปเก็บไข่ จะทำอะไรดีเล่า ฉันบอกกับตำรวจที่มาเฝ้าว่า “ฉันออกไปที่ครัวไม่ได้ ดังนั้นคุณช่วยไปบอกให้คนที่ครัวจัดของเหล่านี้ให้ เพราะฉันจะทำขนมคริสต์มาส” ตำรวจก็นำรายการข้าวของที่ต้องการไป ฉันผสมแป้งทำคุกกี้ เอาขนมที่ยังไม่ได้อบใส่ถาดให้เขานำกลับไปที่ครัว แม่ครัวก็อบขนมและให้ตำรวจนำกลับมาให้เรา

พวกตำรวจเริ่มรู้สึกสงสารเรา ฉันจึงได้รับอนุญาตให้ออกมาข้างนอกได้ แต่ไม่ว่าจะไปตรงไหนก็จะมี “เพื่อน” ตามไปคุ่มอยู่ใกล้ ๆ เสมอ เราออกไปปลูกต้นไม้ในสวน เลี้ยงไก่และให้อาหารกระต่าย แต่นั่นก็ฉลาดพอที่จะแอบไปที่ห้องซักรีดเพียงลำพัง ฉันแอบตกลงกับพวกแม่ครัวของเรา พวกเขาแอบเข้ามาทางอีกด้านหนึ่ง และเราก็มีโอกาสปรึกษาหารือกันถึงเรื่องต่าง ๆ โดยที่ตำรวจไม่ทันได้สังเกตเห็น

23 ธันวาคม

สถานการณ์ยิ่งเลวร้าย พอเที่ยงเราก็ได้ข่าวว่าเราจะถูกคุมตัวส่งไปกรุงเทพ ฯ ในวันที่ 26 พวกเราจะถูกส่งตัวเข้าค่ายกักกันกระนั้นหรือ?

25 ธันวาคม

เป็นคริสต์มาสอันยากจนข้นแค้น วันนั้นทั้งวันผ่านไปอย่างสงบ จนกระทั่งอีกหกนาฬิกาจะห้าโมงเย็น คุณแม่แบร์นาเด็ตและคุณแม่สเตานีสลาส พาฉันไปโบสถ์ ส่วนนักโทษอีกสามคนกำลังสวดภาวนาอยู่ในโบสถ์น้อยของเราฉันอยู่ข้างล่างและได้ยินเสียงเคาะประตู ฉันลุกไปเปิดโดยคิดว่า ตำรวจคงต้องการอะไรบางอย่าง ซึ่งก็จริง มีนายตำรวจยศสูงหน้าตาขึงขังยืนอยู่ตรงหน้า เขายกมือทำความเคารพพลางพูดว่า “ผมมาบอกท่านอย่างสุภาพว่า พวกท่านจะต้องออกเดินทางตอนห้าโมงเย็น” “ตอนนี้ก็โมงแล้ว?” “สี่โมงห้าสิบสี่นาที”

จะทำอย่างไรดี ด้วยความกลัวฉันจึงดิ้นรนวิ่งไปใหญ่ซึ่งทำให้ทุกคนรีบวิ่งลงมาจากข้างล่าง แม้แต่พวกซิสเตอร์ที่อยู่ในโบสถ์ก็วิ่งได้ยินเสียงระฆังและรีบวิ่งกลับบ้านพัก เราจะต้องออกเดินทางในทันทีที่กระนั้นหรือ ทว่าเราไม่ได้เตรียมตัวแม้แต่น้อย ซิสเตอร์คนหนึ่งเดินกลับไปยังห้องของคุณแม่เอธิการเพื่อขออนุญาตนำศีลมหาสนิทออกจากตู้ศีล ด้วยอาการอันรีบร้อน พวกเราได้รับศีลจากมือของคุณแม่เอธิการเพราะบาทหลวงไม่ได้รับอนุญาตให้เข้ามา ทั้งยังคาดว่าพวกญี่ปุ่นคงจะเข้ายึดที่พักของเราในทันที

แม่ครัวของเราเอาชนะมปีงใส่กระเป่า บางคนก็เตรียมนมและเนยให้เรา รถโดยสารวิ่งส่งเสียงเข้ามาโดยมีทหารญี่ปุ่นอยู่ตรงหน้าพร้อมกับปืนซึ่งติดดาบปลายปืนพร้อม คุณคงว่ากำลังจะมากุมตัวกลุ่มโจรร้าย ทหารเข้ามาตรวจดูทุกสิ่งทุกอย่างและตะโกนส่งเสียงซึ่งไม่มีใครเข้าใจ แต่เราเข้าใจว่าเป็นคำสั่งให้เราออกเดินทางทันที ไม่มีเวลาที่กล่าวคำอำลา เพราะทุกสิ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจนไม่มีเวลาที่จะเตือนใคร เราออกเดินทางโดยมีทหารญี่ปุ่นนั่งชี้ดาบปลายปืนมาที่คุณแม่เอธิการ เป็นภาพที่น่ากลัวมาก เขาจะพาเราไปไหน? เขาหยุดกลางทางสองครั้งเพื่อรับตัวสุภาพบุรุษชาวอังกฤษซึ่งประสบชะตากรรมเช่นเดียวกับเรา เราแทบจะไม่มีเวลาแต่งตัวให้เรียบร้อยด้วยซ้ำ แล้วรถก็ขับออกจากที่พักของชาวอังกฤษ

เรารู้สึกสงสัยว่าเขาจะอย่างไรกับเรา เพราะจะไม่มีรถไฟจนกระทั่งพรุ่งนี้เช้าตอนสิบโมงครึ่ง รถยังวิ่งถึงกับไปอีกชั่วคราว ก่อนที่เรายังถึงสถานีรถไฟ “ลงมาจากรถที่ข้างของไว้ที่นั่น” เขานำของเหล่านั้นมาคืนให้เราในภายหลัง แต่ไม่ทั้งหมด ฉันไม่ได้พบเห็นกระเป๋าเสบียงอันหอมหวานซึ่งพวกแม่ครัวของเราโยนใส่มือให้ พวกญี่ปุ่นคงจะรู้สึกว่ามันน่ากินเช่นกัน พวกครูที่โรงเรียนตามมาคิดว่าเขาจะพาเราไปไหน มีบ้านเล็ก ๆ หลังหนึ่งอยู่ใกล้ ๆ สถานีรถไฟจัดให้เป็นที่พัก บ้านนี้มีห้องเล็ก ๆ อยู่สองห้อง ห้องหนึ่งสำหรับเรา อีกห้องของสุภาพบุรุษอังกฤษ มีเตียงอยู่สองเตียงกับห้องอาบน้ำ ดูเหมือนคนอังกฤษจะไม่ต้องการสิ่งเหล่านี้ เพราะในห้องเขาไม่มีอะไร

เลย อาหารเย็นของเราถูกนำมาจากบ้านพัก ซึ่งให้ตำรวจคนไทยนำเข้ามาให้ ฉันรู้สึกชื่นชมในสิ่งที่ตำรวจไทยปฏิบัติต่อเรา ตำรวจที่นำตัวเรามาจากเรยีนาเชลี เขามีน้ำตาซึมพลางพูดว่า “ผมหวังว่าท่านคงเข้าใจว่าที่ท่านถูกปฏิบัติด้วยอาการเยี่ยงนี้มีใช้เกิดจากเรา เรารู้สึกเสียใจ แต่พวกญี่ปุ่นเป็นผู้ออกคำสั่ง” “คะเราเข้าใจดี เราได้เห็นด้วยตาตนเอง”

พอดกเย็นกระเป่าเสื้อผ้าของเราก็ถูกตรวจอีกครั้ง เรากินอาหารเย็นแม้ว่าจะกลืนไม่ค่อยลง หลังจากนั้นก็สวดภาวนาสั้น ๆ แล้วก็จัดที่นอน นอนด้วยกันสามคนในเตียงหนึ่ง ส่วนอีกเตียงนอนสองคน อันเป็นสิ่งที่ฉันไม่เคยทำมาก่อนในรอบ 19 ปี ฉันนอนไม่หลับ ไอแล้วก็ละเมออยู่ตลอดคืน ตอนที่พยายามจะหนีไปพม่าส่งผลถึงปอด ซึ่งเป็นปัญหาอยู่ยาวนานเกือบปี

26 ธันวาคม

เช้าวันรุ่งขึ้นเขานำอาหารจากบ้านพักมาให้เราอีก พอสิบโมงเช้าเราก็พากันไปที่สถานีซึ่งมีมิตรสหายใกล้ชิดคอยมเสียดภัยมาส่งเรา ถึงแม้ว่าไม่อาจพูดคุยกันได้ แต่ฉันก็ยังอดส่ำหั่งเสียดกับอภารา อดีตคนงานของเราได้ ฉันบอกให้เธอช่วยดูแลลูกไก่วงซึ่งเพิ่งจะฟักออกเป็นตัว นี้ออกจะฟังดูไร้สาระ แต่หัวใจของมนุษย์ก็เป็นเยี่ยงนี้เอง คือเราย่อมมีสิ่งที่เรารักและห่วงใย แม้จะเป็นเพียงเจ้าไก่วงโง่ ๆ ก็ตาม ตำรวจรีบมาขวางเราไว้และให้ (พวกเพื่อน ๆ) อยู่ห่าง ๆ เราจะต้องโดยสารรถไฟในตู้ชั้นสาม เธอจะต้องอยู่ในสยามเพื่อที่จะรู้ซึ่งถึงความหมายของมันสุภาพบุรุษอังกฤษผู้นั้นประท้วงว่าไม่เหมาะที่จะปฏิบัติกับสุภาพสตรีเยี่ยงนั้น แต่คำตอบก็ยังคงเป็นเช่นเดิม “เราช่วยอะไรไม่ได้ เป็นคำสั่งของญี่ปุ่น” เรามีตำรวจสี่คนนั่งอารักขาไปด้วย แต่อย่างไรก็ตามว่าเป็นเพื่อนร่วมทางที่ใช้ได้

เสียงหวูดรถไฟดังขึ้นและรถก็ค่อย ๆ เคลื่อนขบวนออกจากเชียงใหม่ เราต้องแบ่งปันที่นั่งให้แก่ตำรวจ อันที่จริง เขาก็คงไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะเป็นหน้าที่ที่จะต้องมากับเรา การเดินทางครั้งนั้นราบรื่น พอดกกลางคืนทุกคนก็พยายามจะหาที่ทางให้คนอื่นได้สบายที่สุดและพยายามที่จะหลับ แต่ฉันไม่เคยนอนหลับได้เวลาเดินทาง และครั้งนี้ก็เช่นกัน ตำรวจที่นั่งข้าง ๆ เริ่มสัปหงกและสุดท้ายหัวก็เอียงมาชนไหล่ฉัน เขาพบที่เหมาะสม เพื่อน ๆ ตำรวจก็พากันงำ แม้แต่หัวหน้าผู้มีหน้าตาขึงขังอยู่ตลอดคดียังอมยิ้ม ฉันปล่อยให้พวกเขาหัวร่อและให้ตำรวจผู้นำสารคนนั้นหลับไหลต่อไป ครั้นต่อมาเมื่อรถไฟกระชากก็ เขาก็งัวเงียตื่นขึ้นมาและอายมาก ฉันปลอบใจเขาว่าไม่เป็นไร

27 ธันวาคม

มาถึงกรุงเทพ ฯ โดยมีซิสเตอร์สองคนจากมาแตร์เดอีมาขึ้นรอรับ เราไม่รู้เลยว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับเรา เราจะถูกส่งตัวเข้าค่ายกักกันหรือไม่ ถ้าหากเราได้รับอนุญาตให้ไปอยู่กับคณะของเราที่มาแตร์เดอีคงจะดีไม่น้อย เราจะได้รับอภิสิทธิ์เช่นนั้นแหละหรือ เราถามผู้คุมของเราว่า “คุณจะ

พาเราไปที่ไหน” แต่คำตอบก็ยังเหมือนเดิมคือ “ไม่ทราบ” หลังจากรออยู่เนิ่นนานที่สถานีรถไฟ ก็มีรถโดยสารมารับตัวสุภาพบุรุษชาวอังกฤษเหล่านั้นไปเข้าค่ายกักกัน เรารู้สึกเป็นกังวลและหดหู่มาก ในที่สุดก็มีคนมารับตัวเราไปที่สถานีตำรวจ หลังจากถกกันอยู่นาน เราก็ได้ทราบว่าเราอาจไปพบกับซิสเตอร์คนอื่นที่ถูกคุมตัวอยู่ที่มาแตร์เคอี่ ช่วงเป็นเรื่องที่น่ายินดี เราขอบพระคุณพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของที่ช่วยเราในครั้งนี้ ตำรวจไทยโบกมืออำลากับเราอย่างมีไมตรีจิต และสัญญาจะส่งข่าวให้พวกซิสเตอร์ที่อยู่ทางเชียงใหม่ให้ทราบข่าวดีนี้ และเขาก็ทำตามคำพูด

ทุกคนที่มาแตร์เคอี่รอคอยเราอยู่ เราได้รับการต้อนรับกลับบ้าน เราต้องไปยังโบสถ์น้อยเพื่อสวดโมทนาคุณพระเป็นเจ้าของที่ช่วยแก้ไขสถานการณ์ในครั้งนี้ มีนักบวชจากคณะอื่นต้องไปอยู่ในค่ายกักกันเป็นเวลานาน ในขณะที่เราได้อยู่อย่างสงบสุขในคอนแวนต์ของเราเอง สามสี่วันต่อมา ซิสเตอร์สองคนจากมาแตร์เคอี่ก็ขึ้นไปเชียงใหม่เพื่อไปปรับผัดชอบแทนคนที่ขาดไป

ตำรวจจะเข้ามาตรวจเช็คเราเป็นครั้งคราวเพื่อให้แน่ใจว่าเรามีได้หลบหนีจากที่กักกัน เราไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปข้างนอก และจะมีตำรวจสี่คนคอยเฝ้าอยู่เป็นประจำ อย่างไรก็ตามเราก็ได้ผูกมิตรกับตำรวจเหล่านั้นภายในเวลาอันรวดเร็ว ครั้นเมื่อถึงหน้ามะม่วงในอีกสองเดือนต่อมา ตำรวจก็มาช่วยฉันเก็บมะม่วงอยู่ทุกวัน วันหนึ่งคุณแม่อธิการเห็นฉันไปเก็บมะม่วงกับตำรวจจึงพูดล้อในช่วงพักผ่อนว่า “อะไรกัน ซิสเตอร์ไปเก็บมะม่วงกับตำรวจ” เราไม่เคยมีปัญหาเกี่ยวกับตำรวจเลยหลังจากนั้น นับได้ว่าเราโชคดีเมื่อเปรียบกับคนอื่น ๆ

ฉันจะเล่าอะไรให้เธอฟังได้อีกเล่า นี่เป็นช่วงเวลาที่เรารู้สึกท้อแท้ ทุกผู้คนต้องได้ยินเรื่องราวมากมายเกี่ยวกับลูกระเบิดที่ตกที่นั่นที่นี้และลูกระเบิดเพลิงซึ่งเผาไหม้ทุกสิ่ง จนคิดว่าไม่จำเป็นจะต้องเล่าเรื่องนี้อีก เราต้องทนอุดอู้อยู่ในหลุมหลบภัยนานหลายชั่วโมง ซึ่งทำให้ฉันรู้สึกเครียดเวลาคิดถึงเรื่องนี้ นอกจากนี้ การเดินทางตอนกลางคืนผ่านนาข้าวก็เป็นเรื่องยากลำบากสำหรับฉัน และทันทีที่ประตูหลุมหลบภัยปิดฉันก็จะเริ่มไอ เพราะขาดอากาศสดชื่น ดังนั้นส่วนใหญ่ฉันจึงแอบหลบออกมาอยู่ข้างนอก ใต้ต้นไม้ใกล้ ๆ ที่หลบภัยนั่นเอง ถ้าหากมีอันตรายมาฉันก็จะวิ่งกลับเข้าไปและจะออกมาอีกเมื่อปลอดภัย ฉันทำอยู่อย่างนี้จนกระทั่งมีลูกระเบิดตกมาหลังครัว ซึ่งเราเพิ่งออกมาเมื่อครู่

สิบวันต่อมาพวกเราส่วนใหญ่ก็ออกเดินทางไปหัวหินซึ่งอยู่ชายทะเล เราอยู่กันที่นั่นอย่างสงบสุขเป็นเวลาสิบเดือน